

Svetlana Makarovič

Tisti čas

Mladika, Ljubljana 1993

Svetlana Makarovič sodi med tiste ustvarjalce, za katere se zdi, da so estetiki inovacije obrnili hrbet in vse življenje pišejo eno knjigo ali pesem. Odprite njeno novo zbirko in zdelo se vam bo, da ste pesem o desetnici ali o zelenem Juriju že brali, čeprav ne gre za ponatis. "Svetlana Makarovič ne preseneča več," utegnate pomisliti. Toda kaj to pomeni? Se je Svetlana Makarovič ujela v zanko, kakršno so si bili nekoč nastavili avantgardisti? Namreč, da se vsako šokantno dejanje sprevrže v nekaj neboljenega, če ga pretirano ponavljaš? O tem, da je bila poezija Svetlane Makarovič pred tridesetimi, dvajsetimi ali petnajstimi leti presenetljiva, nova in drugačna, ne kaže dvomiti. Literarna zgodovina je to drugačnost takoj opazila in "umestila", govor je bil celo o postmodernizmu. Svetlana Makarovič je presenečala z uporabo ljudskih motivov in "posnemanjem" ritma ljudskih pesmi. V kontekstu tedanjih jezikovnih eksperimentov in v siceršnjem zatišju je t. i. vrnitev k tradiciji učinkovala inovatorsko. Postala je celo prvi in nemara glavni razlog za visoko vrednotenje poezije Svetlane Makarovič.

Toda kriterij novosti, drugačnosti, ki ga je literarna zgodovina s pridom uporabila ob njenih prvih zbirkah, se zdi neprimeren ne le iz današnje perspektive (v kontekstu soobstoja različnih "avtopoetik"), ampak tudi v kontekstu same poezije Svetlane Makarovič, njenega avtorskega opusa. Ta poezija, kot rečeno, ne igra na karto presenečanja, nenehnega iskanja novih motivov, tem ali načinov izražanja. Ta poezija izhaja iz enega samega temeljnega občutja o posamezniku in njegovem položaju v svetu: gre za konflikt med senzibilnim, genialnim posameznikom ter topoumno, bestialno množico, ki uduši vse, kar presega njeno poprečje. Zlo, s katerim se zdi prepredena narava, izvira iz ljudi, iz njihove nizkotnosti. Dobro in lepo je vedno v manjšini, ogroženo in izpostavljeno neštetim zahrbtnim napadom. Poezija Svetlane Makarovič biča potuhnjenost, brezbriznost, nevoščljivost in kar je še podobnih grehov. Lirski subjekti, kadar se sploh pojavi (recimo v pesmi *Sončnice*), črpa svojo moč, paradoksalno, prav iz svoje osamljenosti in izpostavljenosti, ki jo interpretira kot lastno

enkratnost. Sam je proti vsem, a v tem najde nekakšen užitek, ki je prej estetske kot etične ali moralistične, pravičniške narave. In prav na ravni lirskega subjekta je v zadnji zbirki Svetlane Makarovič kljub njeni ne-drugačnosti moč zaznati nekaj, kar bi pogojno lahko imenovali spremembo. Pogojno zato, ker gre pravzaprav za eno samo pesem, ki pa ji je avtorica dala posebno težo s tem, da jo je umestila na konec zbirke in iz nje vzela sintagmo, s katero je zbirko naslovila, pa še moto zbirke je v dialogu s to pesmijo.

Za poezijo Svetlane Makarovič, torej tudi za njeno zadnjo zbirko, je značilno baladno vzdušje, prepletanje ljudskih motivnih drobcev z ironiziranjem, "ponaredki" le-teh in navidezna nevpletenost avtorja, "neprizadeto" pripovedovanje ali poročanje o dogodku. Sklepna pesem v zbirki *Tisti čas*, njen naslov je *Zvezda*, se od opisanega modela močno razlikuje. Napisana je v obliki prošnje ali molitve, obupanega klica na pomoč, ki se ne obrača k sočloveku ali naravi, ampak nagovarja neposredno transcendenco samo. Lirski subjekt ugotavlja, da ta svet ni njegov dom; to nam je že znano iz celotnega opusa Svetlane Makarovič. Toda v tej pesmi se zamaje njegova lepa drža, notranja samozavest, iz katere je črpal moč, da je lahko vztrajal v svetu. Hrepeni po "zvezdi", nezamenljivem simbolu transcendence, ki ga poznamo tako iz svetovne (na primer Else Lasker-Schüller) kot iz domače poezije (na primer Strniša). Je priznanje subjektove, posameznikove nemoči in zlomljenosti njegov poraz ali zmaga? O tem bodo nemara govorile naslednje zbirke Svetlane Makarovič. Toda če lahko zaupamo verzu iz pesmi *Igla*, ki je svojevrsten odgovor na Kovičev trojno vprašanje "Je kaj? Je nič? Je vse?" in ki ga, kljub izrecni avtoričini prepovedi (naj nam bo oproščeno), citiramo v oklepaju ("Tam neznano. Tam visoko./ Je bilo in je in bo."), potem le ni vse tako črno in brezupno, kot se zdi na prvi pogled. Tudi sodbo o tem, ali je opisana "sprememba" zgolj domislica neke interpretacije ali napoved resničnih premikov (tematskih, motivnih, oblikovnih) v poeziji Svetlane Makarovič, je treba prepustiti prihodnosti. V njeno poezijo, ki nam je vse doslej vzbujala občutek brezčasa (ker se je iste teme lotevala na isti način, s pomočjo simuliranja mitov, ki so že sami po sebi nekaj večno veljavnega), se je z zadnjo zbirko vtihotapila časovna dimenzija - pa ne le z naslovom, ki evocira "tisti", torej točno določeni čas. Subjekt se je iztrgal iz čarobega risa, v katerega ga je uročila sovražna množica, in se ozrl ne vase, v svojo lepo notranjost, ampak proti zvezdam. "Tisti čas", čas smrti in odhoda zanj (še) ni napočil, čeprav se to lahko zgodi vsak čas.

Zbirki *Tisti čas* je v opusu Svetlane Makarovič težko določiti posebno mesto. Izpovedno je enako prepričljiva in stilno enako izbrušena kot njene prejšnje knjige. Če se bo izkazalo, da ni napoved nečesa novega, potem bo treba kriterij novosti ob Svetlani Makarovič dokončno pozabiti in se lotiti podrobne primerjalne analize posameznih pesmi, da bi lahko s kakim "znotrajliterarnim" merilom določili, katera pesem o desetnici in katera o kresu ali zelenem Juriju je "boljša".

Darja Pavlič